

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
CYFARFOD:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
DYDDIAD:	26/06/2025
TEITL YR ADRODDIAD:	Enwebu Aelod Lleyg i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru.
PWRPAS YR ADRODDIAD:	Cefnogi trefniadau llywodraethiant Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru
ADRODDIAD GAN:	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
SWYDDOG CYSWLLT:	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro

1. ARGYMHELLIAD

- 1.1 Enwebu Aelod Lleyg i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru.

2. CYFLWYNIAD / CEFNDIR

- 2.1 Sefydlwyd Cyd-bwyllgor Corfforaethol Gogledd Cymru ar 30/06/2022.
- 2.2 Mae'r Cyd-bwyllgor Corfforedig yn cynnwys cynrychiolwyr o chwe phrif gyngor y rhanbarth ac erbyn hyn mae'n arfer ei ddyletswyddau statudol mewn perthynas â chynllunio strategol, trafndiaeth a datblygiad economaidd.
- 2.3 Mae'r Cyd-bwyllgor Corfforedig yn sefydlu trefniadau llywodraethu corfforaethol. Mae gwaith yn mynd rhagddo mewn perthynas â sgrwtini ond mae chwe cyngor sir y rhanbarth wedi enwebu aelodau i wasanaethu ar Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyd-bwyllgor Corfforedig.

3 GWYBODAETH SY'N BERTHNASOL I BENDERFYNIADAU'R PWYLLGOR

- 3.1 Roedd Rheoliadau Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru 2021 yn darparu ar gyfer creu'r Cyd-bwyllgor Corfforedig yn unol â darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.
- 3.2 Roedd Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn darparu bod rhaid i bob prif gyngor yng Nghymru fod â Phwyllgor Archwilio. Yn ddiweddarach, cafodd y pwyllgorau hyn eu hailenwi'n Bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

- 3.3 Mae Rheoliadau Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru 2021 yn darparu bod rhaid i'r Cyd-bwyllgor Corfforedig fod â'i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ei hun. Mae'n rhaid i draean o aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod yn aelodau lleyg.
- 3.4 Mae'r Cyd-bwyllgor Corfforedig wedi penderfynu creu ei Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ei hun, ac mae'r Cylch Gorchwyl ar ei gyfer i'w weld yn **Atodiad 1**. Er bod y Cylch Gorchwyl wedi cael ei fabwysiadu, bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei adolygu a'i ddiweddarau maes o law.
- 3.5 Bydd gan y Cyd-bwyllgor Corfforedig naw aelod: sef chwe chynghorydd sir, un o bob cyngor cyfansoddol, a thri aelod lleyg. Y cworwm fydd saith, a bydd yn bodoli pan fydd cynghorydd o bob cyngor cyfansoddol ac un aelod lleyg yn bresennol. Mae'n rhaid dewis y Cadeirydd o blith y tri aelod lleyg.
- 3.6 Mae'n ofynnol i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gyfarfod o leiaf unwaith y flwyddyn ond trefnwyd iddo gyfarfod unwaith bob chwarter a disgwylir i gyfarfodydd bara tua dwy awr. Byddant yn gyfarfodydd o bell. Gan fod y ddarpariaeth ar gyfer mynychu o bell yn hawl statudol, hyd yn oed os cyflwynir opsiwn i fynychu "mewn person" yn y dyfodol bydd hawl bob amser gan aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i fynychu o bell.
- 3.7 Bydd swyddog a benodir neu a gaiff ei secondio gan y Cyd-bwyllgor Corfforedig yn gweithredu fel ymgynghorydd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.
- 3.8 Darperir hyfforddiant, datblygu a chefnogaeth i aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Bydd hyn yn cynnwys hyfforddiant rôl benodol yn ogystal â chefnogaeth TG.
- 3.9 Mae'r Cyd-bwyllgor Corfforedig wedi penderfynu penodi aelodau o Bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio presennol y cynghorau cyfansoddol. Gofynnwyd i bob cyngor cyfansoddol enwebu cynghorydd o'i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fel ei brif aelod, ynghyd ag ail gynghorydd i wasanaethu fel dirprwy er mwyn sicrhau y gellir cael cworwm os nad yw'r prif enwebai ar gael.
- 3.10 Yn ogystal, gofynnwyd i bob un o'r cynghorau cyfansoddol p'un a ydynt yn dymuno enwebu aelod lleyg i wasanaethu ar Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio y Cyd-bwyllgor Corfforedig. Mae cyflwyniad byr i'r rôl a disgrifiad rôl ynghlwm yn **Atodiad 2**. Petai mwy na thri enwebai wedi bod, roedd y Cyd-bwyllgor Corfforaethol wedi penderfynu penodi yn ôl teilyngdod, yn unol â phroses ymgeisio. Fodd bynnag, dim ond tri o'r cynghorau cyfansoddol oedd wedi enwebu aelodau lleyg. Roedd hyn yn cynnwys Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyngor Sir Ynys Môn a benododd y diweddar Mrs Sharon Warnes. O ganlyniad i'r swydd wag annisgwyl sydd bellach wedi codi, mae Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio y Cyngor wedi ei wahodd i ystyried enwebu aelod lleyg arall i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru. Bydd gwahoddiadau yn cael eu hymetsyn i gynghorau cyfansoddol eraill petai dim enwebiad yn cael ei dderbyn gan Gyngor Sir Ynys Môn.
- 3.11 Bydd aelodau lleyg a benodir i'r Cyd-bwyllgor Corfforedig yn derbyn cydnabyddiaeth ariannol yn unol ag unrhyw benderfyniad perthnasol a gyhoeddir, o

dro i dro, gan y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth (a oedd yn cael ei adnabod tan yn ddiweddar fel Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol).

Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Mae'n ofynnol i CBC y Gogledd sefydlu is-bwyllgor a elwir yn Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn unol â pharagraff 16(1) Rheoliadau Sefydlu'r CBC. *(Nodir bod hwn yn cael ei alw'n 'bwyllgor llywodraethu ac archwilio' mewn deddfwriaeth llywodraeth leol, ond gan fod CBC y Gogledd ei hun yn bwyllgor, mae'n briodol cyfeirio ato fel is-bwyllgor mewn perthynas â CBCau.)*

Swyddogaethau

Mae cylch gorchwyl yr is-bwyllgor wedi'i nodi yn Rheoliadau Sefydlu'r CBC sy'n nodi bod rhaid i'r is-bwyllgor llywodraethu ac archwilio:

- a) Weithredu o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011
- b) Bod y pwyllgor yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau statudol a ganlyn o dan Adran 81 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 fel y'i diwygiwyd:
- c) adolygu a chraffu ar faterion ariannol y CBC,
- d) gwneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â materion ariannol y CBC.
- e) adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol, asesu perfformiad a threfniadau llywodraethu corfforaethol y CBC,
- f) gwneud adroddiadau ac argymhellion i'r CBC ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny,
- g) adolygu ac asesu gallu'r CBC i ymdrin â chwynion yn effeithiol,
- h) gwneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â gallu'r CBC i ymdrin â chwynion yn effeithiol,".
- i) arolygu trefniadau archwilio mewnol ac allanol y CBC; ac
- j) adolygu unrhyw ddatganiadau ariannol a baratoir gan y CBC.
- k) Ymgymryd â swyddogaethau pellach y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio dan Bennod 1, Rhan 6 Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (perfformiad a llywodraethu prif gynghorau)
- l) Bydd y pwyllgor hefyd yn gyfrifol am gyflawni'r swyddogaethau a ganlyn:-
 - 1(i) hyrwyddo archwilio mewnol, sefydlu amserlen i gynnal adolygiad o reolaeth, datblygu diwylliant gwrth-dwyll ac adolygu gweithrediadau ariannol;
 - 2(ii) ystyried arsylwadau a phryderon ar wasanaethau unigol ar lefel sirol, ar sail adroddiadau gan swyddogion y Cyngor, y Comisiwn Archwilio neu'r Archwilydd Dosbarth a monitro'r ymateb a'r camau gweithredu ar yr argymhellion a'r canfyddiadau.

Aelodaeth

Ni all aelodau o Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r CBC fod yn aelod o'r CBC, yn aelod o weithrediaeth cyngor cyfansoddol na'n aelod cyfetholedig (mae aelod cyfetholedig yn yr achos hwn yn golygu person sydd wedi'i gyfethol ar y CBC, neu i gymryd rhan yng ngweithgareddau'r CBC, heblaw'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio).

Rhaid i o leiaf un rhan o dair o aelodaeth yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod yn aelodau lleyg ac o leiaf ddwy ran o dair o'r cynghorau cyfansoddol. Bydd y penodiad(au) yn cael eu gwneud gan CBC y Gogledd.

Rhaid i Gadeirydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fod yn aelod lleyg.

Ni all aelodau o Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r CBC fod yn aelod o'r CBC, yn aelod o weithrediaeth cyngor cyfansoddol na'n aelod cyfetholedig (mae aelod cyfetholedig yn yr achos hwn yn golygu person sydd wedi'i gyfethol ar y CBC, neu i gymryd rhan yng ngweithgareddau'r CBC, heblaw'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio).

Dylai'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gael ei sefydlu gan y CBC sy'n cynnwys aelodau lleyg i'w tynnu o bwyllgorau llywodraethu ac archwilio cynghorau cyfansoddol (neu eu hysbysebu'n allanol os nad yw hyn yn bosibl) ac aelodau o bob cyngor cyfansoddol.

Efallai na fydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn arfer ei swyddogaethau os yw'r aelodaeth yn mynd yn groes i'r gofynion hyn.

Canllawiau Gweinidogion Cymru

Rhaid i'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio roi sylw i unrhyw ganllawiau a roddir gan Weinidogion Cymru o dan Adran 85(1) Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.

Cworwm

Y cworwm ar gyfer yr is-bwyllgor llywodraethu ac archwilio yw 7 aelod gydag o leiaf un aelod yn bresennol o bob Cyngor Cyfansoddol ac o leiaf un Aelod Lleyg.

Rheolau Sefydlog

2.22 Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

2.22.1 Rhaid i'r CBC sefydlu is-bwyllgor (a elwir yn Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio)

2.22.2 Nodir Cylch Gorchwyl yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn Rhan 4 o'r Adran 5 hon a gall y CBC ddiwygio'r cylch gorchwyl hwnnw o bryd i'w gilydd o fewn gofynion statudol.

2.22.3 Bydd aelodaeth yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cynnwys 9 Aelod, gyda 6 ohonynt yn aelodau etholedig a dynnir o Bwyllgorau Llywodraethu ac

Archwilio pob un o'r 6 Chyngor Cyfansoddol ac a enwebir ganddynt a bydd 3 ohonynt yn Aelodau Lleyg.

Cyfarfodydd

2.23 Mae'n ofynnol i'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gyfarfod unwaith bob blwyddyn galendr o leiaf.

Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Gogledd Cymru

Gwybodaeth gefndir i Aelodau (lleyg) Annibynnol

Mae Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd (CBC y Gogledd) yn gorff rhanbarthol cyhoeddus newydd a sefydlwyd gan Reoliadau Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd 2021 ymhellach i Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021. Mae aelodaeth CBC y Gogledd yn cynnwys 6 Aelod o'r Cyngor, un ar gyfer pob awdurdod lleol yng ngogledd-orllewin Cymru, ac aelod o Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri.

Mae gan CBC y Gogledd gyfrifoldeb am baratoi Cynlluniau Datblygu Strategol, Cynlluniau Trafnidiaeth Rhanbarthol, ac am wneud beth bynnag y bernir ei fod yn angenrheidiol i wella neu hyrwyddo lles economaidd yr ardal.

Mae CBC y Gogledd yn chwilio am dri aelod annibynnol i ymuno â'n His-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio newydd am gyfnod o bedair blynedd.

Bydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn elfen allweddol o lywodraethu corfforaethol CBC y Gogledd. Diben yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fydd adolygu a chraffu ar faterion ariannol CBC y Gogledd a rhoi ffocws annibynnol ar y trefniadau archwilio, sicrwydd, perfformio ac adrodd sy'n sail i safonau llywodraethu ac ariannol da.

Bydd gan yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio 9 aelod, gan gynnwys 6 Chynghorydd a 3 aelod (lleyg) annibynnol. Cynhelir y cyfarfodydd yn chwarterol mewn unrhyw flwyddyn galendr, ac ar-lein ar hyn o bryd.

Amgaeir yr hyn a ganlyn:

- Cylch gorchwyl yr Is-bwyllgor - bydd yn gweithredu gan roi sylw dyladwy i ganllaw arfer da Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA).
- Disgrifiad rôl a manyleb person – rydym yn chwilio am weithwyr proffesiynol annibynnol eu meddyliau, sy'n barod i gefnogi'r Is-Bwyllgor drwy eu gwybodaeth a'u profiad personol mewn meysydd sy'n berthnasol i'w rôl.

Er nad oes angen gwybodaeth fanwl am lywodraeth leol, disgwylir y byddai gan ymgeiswyr posibl ddiddordeb mewn materion sy'n ymwneud â'r sector cyhoeddus ac archwilio. Bydd hyfforddiant anwytho yn cael ei ddarparu i bob aelod newydd. Bydd yr Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cael ei gadeirio gan Berson Lleyg, felly mae parodrwydd a gallu i gyflawni'r rôl hon yn ddymunol.

Cyd-bwyllgor Corfforedig y Gogledd

Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Disgrifiad Rôl a Manyleb Person Aelod (Lleyg) Annibynnol

Atebolrwydd:

- I'r CBC
- I Gadeirydd yr Is-Bwyllgor

Cyfrifoldebau Cyffredinol ar gyfer Aelodau Lleyg:

- Cymryd rhan weithredol yng nghyfarfodydd y Pwyllgor a bod yn wrthrychol, yn annibynnol ac yn ddiduedd
- Rhoi sylw i ofynion Cadeirydd yr Is-bwyllgor a chynghor proffesiynol uwch swyddogion CBC y Gogledd
- Gweithio yn unol â Chylch Gorchwyl yr Is-bwyllgor
- Cyfrannu at ddatblygu'r flaen-raglen waith ar gyfer yr Is-bwyllgor
- Cymryd rhan mewn unrhyw hyfforddiant a datblygiad sy'n ofynnol ar gyfer y rôl
- Dangos annibyniaeth, cywirdeb a didueddrwydd wrth wneud penderfyniadau yn unol â gofynion cyfreithiol, cyfansoddiadol a pholisi
- Cynnal egwyddorion ymddygiad Nolan a gweithredu yn unol â Chyfansoddiad CBC y Gogledd a'i God Ymddygiad
- Adrodd yn ôl yr angen i'r CBC
- Ymateb i unrhyw argymhellion a wnaed gan Archwilydd Cyffredinol Cymru

Pwrpas a gweithgareddau'r rôl

Adolygu, craffu, llunio adroddiadau ac argymhellion ar faterion ariannol CBC y Gogledd:

- Goruchwylio trefniadau archwilio mewnol ac allanol yr awdurdod
- Gweithio gydag archwilydd mewnol ac allanol
- Adolygu'r datganiadau ariannol a baratowyd gan CBC y Gogledd

Adolygu, asesu, llunio adroddiadau ac argymhellion ar drefniadau rheoli perfformiad a llywodraethu corfforaethol CBC y Gogledd a'i effeithiolrwydd:

- Cyfrannu at berfformiad effeithiol y CBC
- Adolygu adroddiad drafft hunanasesiad blynyddol y CBC a gwneud argymhellion ar gyfer newidiadau i'r casgliadau neu'r camau y mae'r CBC yn bwriadu eu cymryd
- Gwneud argymhellion mewn ymateb i adroddiad drafft Asesiad Panel y CBC

Adolygu, asesu, llunio adroddiadau ac argymhellion ar broses rheoli cwynion CBC y Gogledd:

- Adolygu ac asesu gallu'r CBC i ymdrin â chwynion yn effeithiol.
- Llunio adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â gallu'r awdurdod i ymdrin â chwynion yn effeithiol.

Adolygu ac asesu Llywodraethiant, Rheoli Risg a Rheolaeth y CBC:

- Adolygu ac asesu trefniadau rheoli risg, rheolaeth fewnol, a threfniadau llywodraethu corfforaethol y CBC
- Llunio adroddiadau ac argymhellion i'r CBC ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd y trefniadau hynny
- Adolygu ac asesu'r risgiau ariannol sy'n gysylltiedig â llywodraethu corfforaethol, a bod yn fodlon bod datganiadau sicrwydd y CBC, gan gynnwys y Datganiad Llywodraethu Blyneddol, yn adlewyrchu'r amgylchedd risg ac unrhyw weithgareddau sydd eu hangen i'w wella.

Sgiliau Aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Darparu her a chefnogaeth yn eich rôl o fod yn ffynhonnell annibynnol o gefnogaeth i'r Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio:

- Y gallu i ddadansoddi gwybodaeth gymhleth, cwestiynu, holi a cheisio eglurhad i ddod i farn annibynnol a diduedd.
- Sgiliau rhyngbersonol cryf a'r gallu i weithio, dylanwadu a chynghori rhanddeiliaid amrywiol
- Sgiliau cyfathrebu rhagorol a'r gallu i gyfrannu at drafodaethau
- Hyder i herio a dal uwch staff yn atebol
- Annibyniaeth, gwrthrychedd a disgresiwn gyda barn gadarn
- Y gallu i gadw cyfrinachedd llym

Cymwysterau a Phrofiad

Yn ddelfrydol, bydd gennych brofiad o un neu fwy o'r hyn a ganlyn:

- Cefndir ariannol neu fath archwilio a/neu brofiad priodol o reoli ariannol
- Gwerthfawrogiad cryf o egwyddorion llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth, a'u defnydd ymarferol
- Dealltwriaeth gadarn o rolau archwilio mewnol ac allanol
- Gwybodaeth am ofynion adrodd allanol o dan safonau cyfrifeg y DU
- Rheoli cyllideb a phrofiad cynllunio busnes
- Dealltwriaeth o strwythurau, strategaethau ac amcanion sefydliadol
- Profiad o weithio mewn neu gyda sefydliadau mawr, cymhleth sydd â dealltwriaeth o'r amgylchedd gwleidyddol y mae llywodraeth leol yn gweithredu ynddo

Ymrwymiad Amser

- Mynychu a pharatoi ar gyfer cyfarfodydd Is-bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhelir yn rhithiol.
- Bydd yr Is-bwyllgor yn cyfarfod bob chwarter o fewn unrhyw flwyddyn galendr.
- Cefnogi'r cadeirydd llewyg yn ei rôl a chyfrannu yn rheolaidd wrth i faterion godi.
- Mynychu hyfforddiant/digwyddiadau drwy gytundeb.

Telerau

- Bydd yr ymgeisydd llwyddiannus yn cael ei benodi am gyfnod o bedair blynedd. Gall Aelodau Lleyg dreulio hyd at uchafswm o wyth mlynedd ar y pwyllgor.
- Bydd disgwyl i chi fynychu tua phedwar cyfarfod Is-bwyllgor y flwyddyn.
- Bydd yr Is-bwyllgor yn cyfarfod yn ystod y dydd, gan ddechrau am 10am neu 2pm fel arfer. Mae'r cyfarfodydd yn para 2 i 3 awr (ond gallant fod yn hwy o bryd i'w gilydd) a byddai angen i chi hefyd ddarparu rhywfaint o amser paratoi. Cynhelir cyfarfodydd ffurfiol ar-lein ac fe'u gweddarlledir i'r cyhoedd eu gweld.

- Rôl wirfoddol yw'r swydd, ond mae gennych hawl i dâl am amser yn paratoi ac yn mynychu'r Is-bwyllgor. Cyfradd fesul awr Cadeirydd llewyg yr Is-bwyllgorau Llywodraethu ac Archwilio yw £33.50; cyfradd fesul awr aelodau llewyg cyffredinol yw £29.75.

Cyfyngiadau

Ni ddylech:

- feddu ar swydd neu gyflogaeth, penodiad cyflogedig cyfredol neu arfaethedig, neu fod wedi cael eich ethol i CBC y Gogledd neu un o'i is-bwyllgorau
- bod wedi cael eich gwahardd rhag bod yn Aelod o Gyngor Cyfansoddol neu BC Eryri
- bod ag unrhyw euogfarnau troseddol neu fod yn fethdalwr heb ei ryddhau
- bod ag unrhyw fusnes sylweddol yn ymwneud â CBC y Gogledd neu unrhyw un o'r chwe chynghor cyfansoddol